

MIHAI BRUDIU

REZULTATELE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN STAȚIUNEA PALEOLITICĂ DE LA COTU MICULINȚI COMUNA COTUȘCA, [JUDEȚUL BOTOȘANI]

În cadrul cercetărilor de salvare efectuate timp de mai mulți ani în zona Prutului mijlociu, de către Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, am fost invitat să particip la săpăturile de salvare pentru perioada paleolitică¹. În decursul campaniilor din anii 1974² și 1977³, am efectuat ample săpături arheologice la Crasnaleuca, comuna Cotușca, jud. Botoșani în zona numită Staniștea (terasa de la Staniște, Faleza Piriului Staniște, Lutăria de la Staniște și Malul Roșu). Tot în anul 1977 am efectuat un sondaj într-o nouă stațiune paleolitică situată la punctul Gîrla Mare, pe hotarul dintre localitățile Crasnaleuca și Cotu Miculinți, unde am descoperit trei nivele de locuire⁴. Valea Gîrla Mare are o lungime de 2 km și este orientată vest-est.

Cercetările din 1978 s-au concentrat asupra acestei stațiuni, care se află într-un depozit de loess adăpostit, format pe latura stîngă a văii, la confluența acesteia cu Pru-

tul. Versantul drept al văii este format din depozite sarmatice deflate, reprezentînd argile și gresii, care sînt instabile, fapt care a provocat un proces intens de alunecare a terenului. Aceste observații ne conduc la concluzia că la depunerea loesului au contribuit vînturile care băteau dinspre nord, în perioada tirzie a glaciațiunii Würn, creînd pe versantul stîng al acestei văi depozitul de loess al acestei stațiuni, a cărui grosime este de peste 5 m.

Loessul a fost depus pe stînci de calcar de vîrstă cretacică care, la rîndul lor, stau pe un pachet de strate de gresie. Nivelul geologic subiacent acestora îl constituie depozitul de silex cretacic, gros pînă la 15 m. Silexul are o structură bolovănoasă și a fost cercetat mai de mult de I. Simionescu⁵.

În prezent terenul pe care se află stațiunea are forma unui promontoriu a cărui suprafață este înclinată de la NV către SE. În campania din 1978 am deschis o secțiune de 14 m×9 m pe care am săpat-o în platformă deschisă, pînă la adîncimea de 2,75 m, după care săpătura a fost continuată în trepte de cîte 2 m pînă la stîncă de calcar.

Stratigrafia: Din punct de vedere stratigrafic situația se prezintă astfel:

1) Sol vegetal gros de 35—40 cm.

¹ Mulțumim și pe această cale prof. dr. doc. Petrescu-Dîmbovița și colegului V. Chirica pentru încredințarea șantierelor din zona Crasnaleuca — Cotu Miculinți.

² M. Brudiu, *Cercetări paleolitice la Crasnaleuca, comuna Cotușca, jud. Botoșani* — în *Arheologia Moldovei*, VIII, 1979 (sub tipar).

³ M. Brudiu, *Date noi privind cultura grave-tianului oriental din Moldova, rezultate din cercetările de la Crasnaleuca, jud. Botoșani*, mss.

⁴ *Idem*.

⁵ I. Simionescu, *Constituțiunea geologică a țărmlui Prutului din nordul Moldovei*, Publ. Fond. A. Adamachi, t, II, nr. 7, p. 27, 53, București, 1902.

2) Sol de culoare maronie, nelevigat, gros de 60—70 cm, avînd, mai ales, spre bază numeroase galerii de crotovine, în care au fost descoperite atît fragmente ceramice cucuteniene, cît și materiale litice cu specific paleolitic, acestea din urmă fiind antrenate din stratele inferioare.

3) Sol de tranziție între depozitul subiacent, aparținînd pleistocenului și cel superior, atribuit holocenului. Acest sol a fost deranjat de crotovine.

4) Loess. La partea superioară are galerii de crotovine.

În depozitul de loess au fost descoperite următoarele nivele arheologice (în ordinea săpării lor):

Nivelul 1, a fost găsit la adîncimea de 1,70—1,80 și aparține unui gravetian final. Inventarul arheologic este format din material faunistic și litic. Materialul faunistic este foarte friabil și este reprezentat de oase sfărîmate și coarne.

Materialul litic este format din piese tipice și debitaj de atelier. Inventarul pieselor tipice se compune din următoarele categorii: gratoare, un burin, un străpungător (fig. 1/1-5), un percutor. Debitajul de atelier este format din nuclee, lame și așchii.

Nivelul al doilea. A fost descoperit între 2 m—2,20 m și 2,30—2,50 m. Caracteristica principală a acestui nivel o formează vetrele care au grosimi variabile, între 1 cm—12 cm, fiind răspîndite mai mult în partea centrală și de vest a casetei. Din două vetre mai bogate în cărbune au fost ridicate probe pentru datare prin metoda C_{14} .

O altă caracteristică a acestui nivel arheologic o reprezintă marea cantitate de oase și coarne de ren în stare fragmentară. Oasele provin de la ren, bovidee și cabaline și reprezintă molari, omoplați, oase de la membrele anterioare și posterioare.

Faptul cel mai important care trebuie relevat în legătură cu acest nivel, îl constituie dovezile arheologice care atestă existența unui atelier de prelucrare a cornului de ren și a osului, pentru prima dată iden-

tificat într-o așezare paleolitică deschisă de pe teritoriul patriei noastre. Este vorba atît de unelte din coarne de ren cît și de deșeurile rezultate din prelucrarea coarnelor, precum și de piese rebut. Unelte tipice din corn sînt două ciocane-tîrnăcop, un fragment de ciocan utilizat după rupere ca rețușor, și un vîrf de lance. S-a mai găsit un sceptor lucrat tot din corn de ren. Deșeurile de atelier provin de la îndepărtarea razelor de pe coarnele de ren. Se observă la aceste piese urmele de tăiere cu ajutorul dălților.

În ceea ce privește ciocanul-tîrnăcop, acesta este un tip de unealtă care face serie după cum vom vedea în cadrul acestei stațiuni (fig. 1/1).

O astfel de piesă a fost lucrată pe capătul proximal al cornului de ren după ce acesta a căzut. Baza cornului era folosită ca ciocan, iar partea opusă, retezată la o distanță de 15—20 cm de la bază, era găurită longitudinal, iar în orificiul rezultat se introducea o altă piesă probabil din lemn, avînd capătul exterior ascuțit, pentru a se putea efectua o acțiune de săpare sau de despicare a lemnului (fig. 4). Această reconstituire funcțională a fost făcută pe baza unor aspecte observate pe piesele în discuție. Este vorba mai întîi de faptul că la toate ciocanele — tîrnăcop se observă ruperea spre latura frontală a orificiului de prindere a piesei de lemn anexată. Acest lucru s-a petrecut în momentul cînd se acționa cu o forță mai mare decît era rezistența cornului de ren, iar piesa de lemn introdusă disloca așchie din peretele acestuia. În al doilea rînd, la una din piese se observă lovituri repetate care au fost date pe latura posterioară, pentru a fi degajată unealta dintr-o poziție blocată. Desigur că acest tip de unealtă a putut avea utilizări diverse, care acum este greu să le reconstituim.

În legătură cu sceptorul, acesta a fost lucrat tot din corn, care păstrează capătul proximal (baza), iar la cel distal a fost rupt prin lovituri date transversal. În apropierea capătului proximal, în dreptul primei rami-

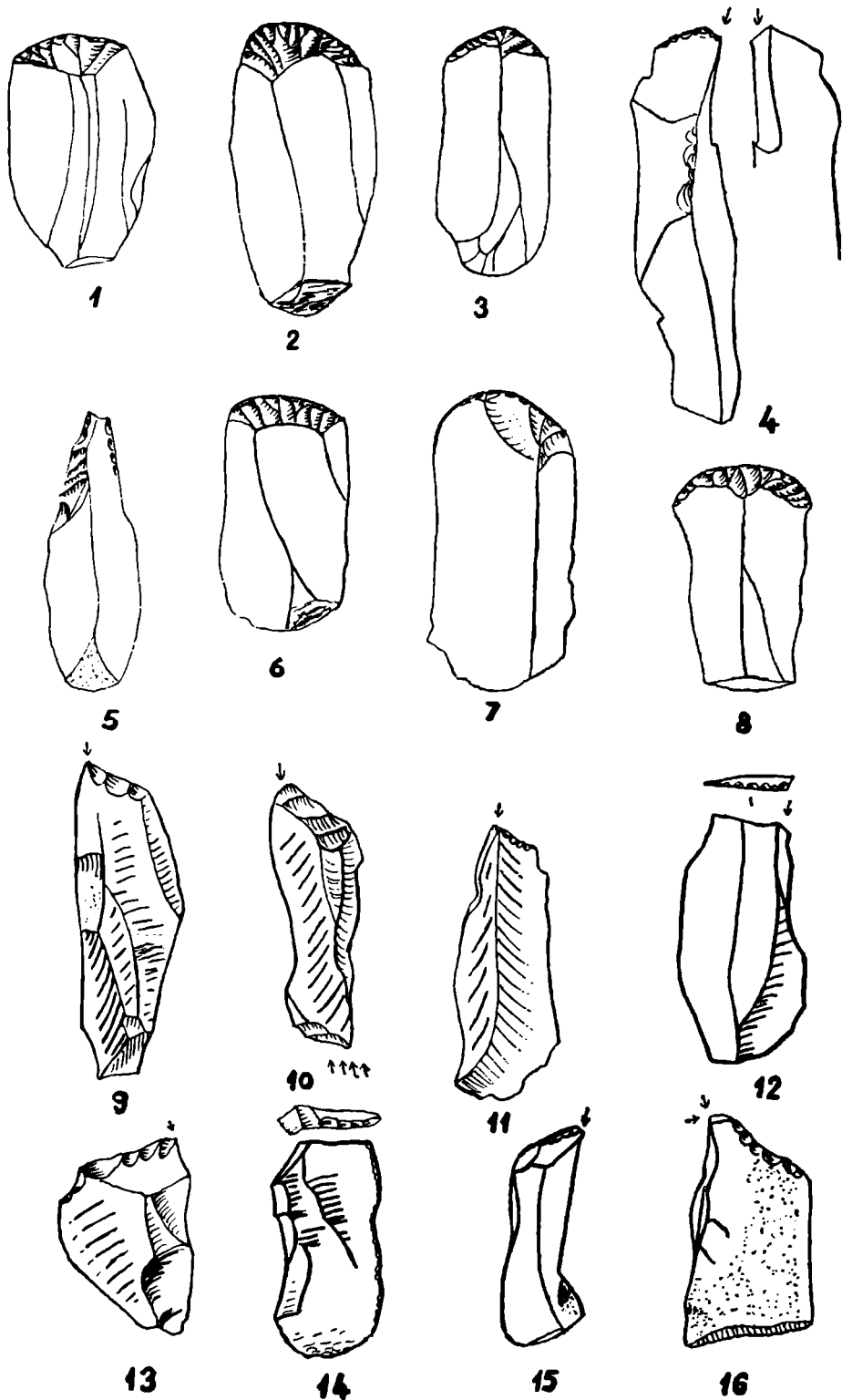

Fig. 1. Material litic din stațiunea paleolitică de la Cotu Miculinți, punctul Gîrla Mare: 1—5; niv. I, 6—16 niv. II.

ficații a fost perforat. Pe latura dinspre interior se observă patru striatiuni provenind probabil de la unelte de silex. Vîrful de lance este în stare fragmentară și provine de la un tip de lance care a fost găsit în stare mai bine conservată, în nivelul arheologic subiacent (III).

În ceea ce privește materialul litic din nivelul II, acesta provine din 20 de ateliere răspindite pe toată suprafața casetei. Unele tipice sînt în număr de 161 și reprezintă următoarele categorii: gratoare (37), burine (101), gratoar-burin (1), (fig. 1/6-16), străungătoare (7), răzuitoare (9), rabot (2), lame trunchiate și retușate (4), piesă de tip spine (1). Ca semiproduse de atelier sînt lamele (90) și lame à crête (16). Indicii tipologici mai importanți care trebuie să ne rețină atenția sînt cel al burinelor care este de 62%, iar al gratoarelor de 23%. Roca utilizată o formează aproape în totalitate silexul cretacic de Prut, care era adus de la 20 m, din depozitul, la zi, situat pe faleza Prutului.

În acest nivel au mai fost găsite lespezi de gresie, utilizate ca nicovale, bulgări mici de ocră și de rășină fosilizată.

Cel de al treilea nivel de locuire din această stațiune se află la adîncimea de 2,50 m—2,70 și 2,60 m—2,75 m. Din punct de vedere structural acest nivel este identic cu nivelul II, fiind format din vetre cu arsuri negre și maronii, printre acestea găsindu-se numeroase oase și coarne de ren, în stare fragmentară, precum și un mare număr de ateliere pentru prelucrarea silexului. Acest nivel este mai important decît cel anterior atît prin numărul mare de piese tipice, cît și prin tipurile inedite descoperite aici.

Materialul faunistic este reprezentat de o mare cantitate de oase sparte provenind de la ren, bovidee, cabaline și uneori de la marmotă. Au fost găsiți numeroși molari de ren.

Unele lucrute din corn de ren sînt: trei ciocane tirnăcop (fig. 3/1), un vîrf de lance (fig. 5/6), un harpon, două străpungătoare

din os (fig. 5/21) o piesă care a avut o inserție, două piese în stare fragmentară, cu urme de prelucrare și uzură (fig. 3/3), fără a li se putea stabili funcționalitatea, precum și trei raze avînd urme de tăiere cu dalta, constituind deșeuri de la curățirea coanelor (fig. 3/2 și fig. 5/5).

Ciocanele tirnăcop sînt în stare uzată, fiind rupte la capătul distal, unde era introdusă piesa anexă din lemn. Una din piese are la capătul proximal (ciocan) urme de lovituri laterale.

Cele două străpungătoare sînt lucrate din os, unul a fost ascuțit prin șlefuire și are baza ruptă, iar celălalt a fost lucrat dintr-un cubitus de ren.

Vîrful de lance este lung de 30,4 cm, avînd diametrul de 3 cm. Este în stare fragmentară, fiind rupt la ambele capete. Spre bază i s-a lăsat însă 3/4 din peretele cornului pentru a i se putea introduce o coadă de lemn. Are marginile șlefuite, uneori se mai observă urmele de burin. Țesutul spongios din interiorul cornului a fost îndepărtat, rezultînd astfel un canal pentru scurgerea sîngei.

Harponul este lucrat din corn de ren, despicat. Suprafața mai purtînd încă curbura peretelui cornului. A avut două perechi de aripioare, ascuțite, dispuse simetric, iar aproape de jumătatea piesei are un orificiu la care s-a acționat cu unealta din exterior. Are marginile rotunjite, iar vîrful și trei aripioare sînt rupte complet. Se păstrează parțial ultima aripioară din dreapta. Lungimea piesei este de 12 cm, lățime de 3 cm și grosimea de 0,6 cm.

Materialul litic provine din 35 de ateliere, de diferite mărimi. Utiiajul litic rezultat din acest nivel numără 216 piese dintre care 71 sînt gratoare, 126 burine (dălți), 9 străpungătoare (fig. 2), 4 răzuitoare, un răzuitor străpungător, un rabot, 4 lame cu trunchiere retușată.

La baza acestui nivel a fost descoperită o bucată de lemn puțin pietrificată. Piesa are 26 cm × 7 cm × 3,50 cm. După aspectul ei ex-

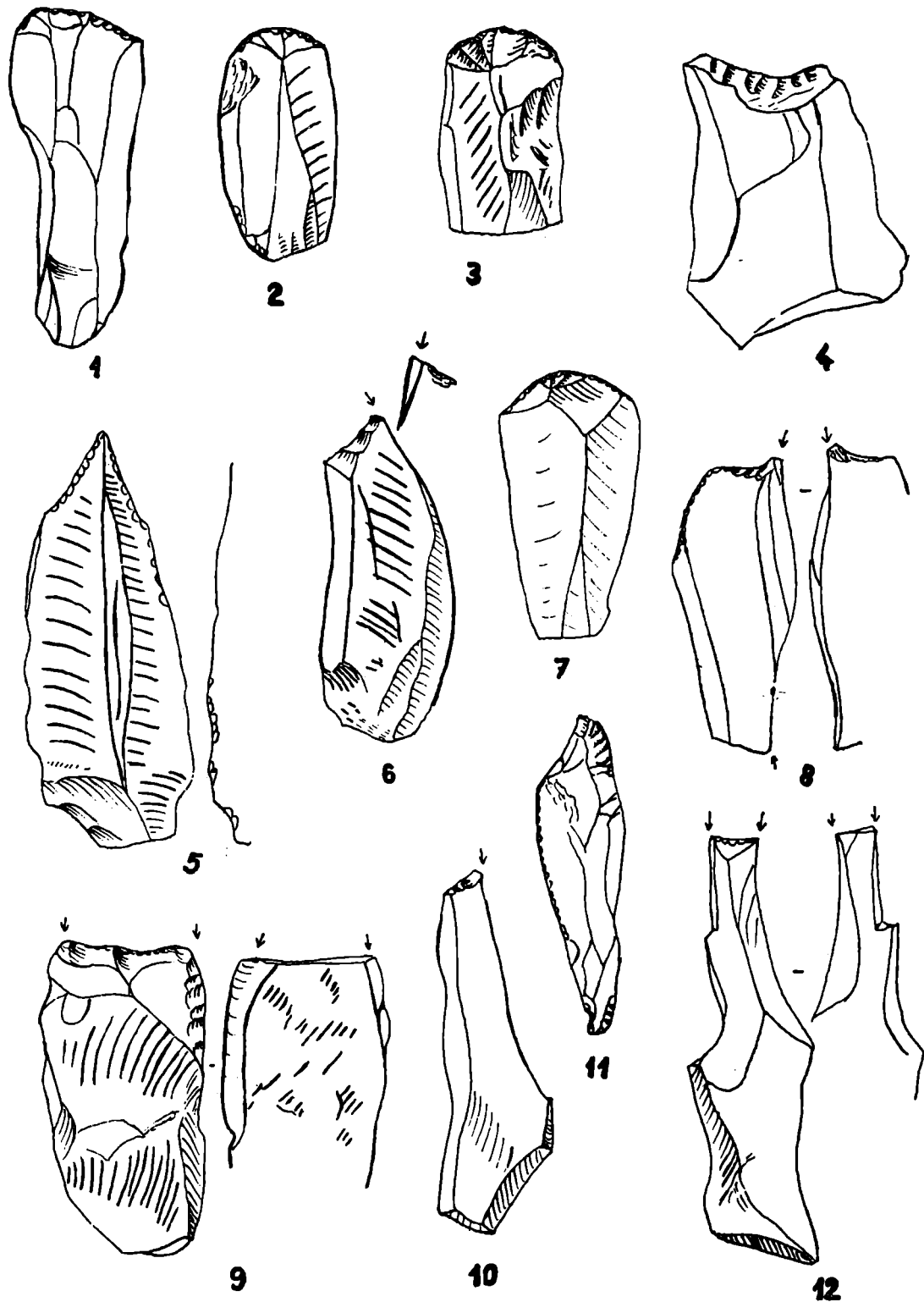

Fig. 2. Materialul litic din stațiunea paleolitică de la Cotu Miculinți, punctul Gîrla Mare; 1—12, niv. III.

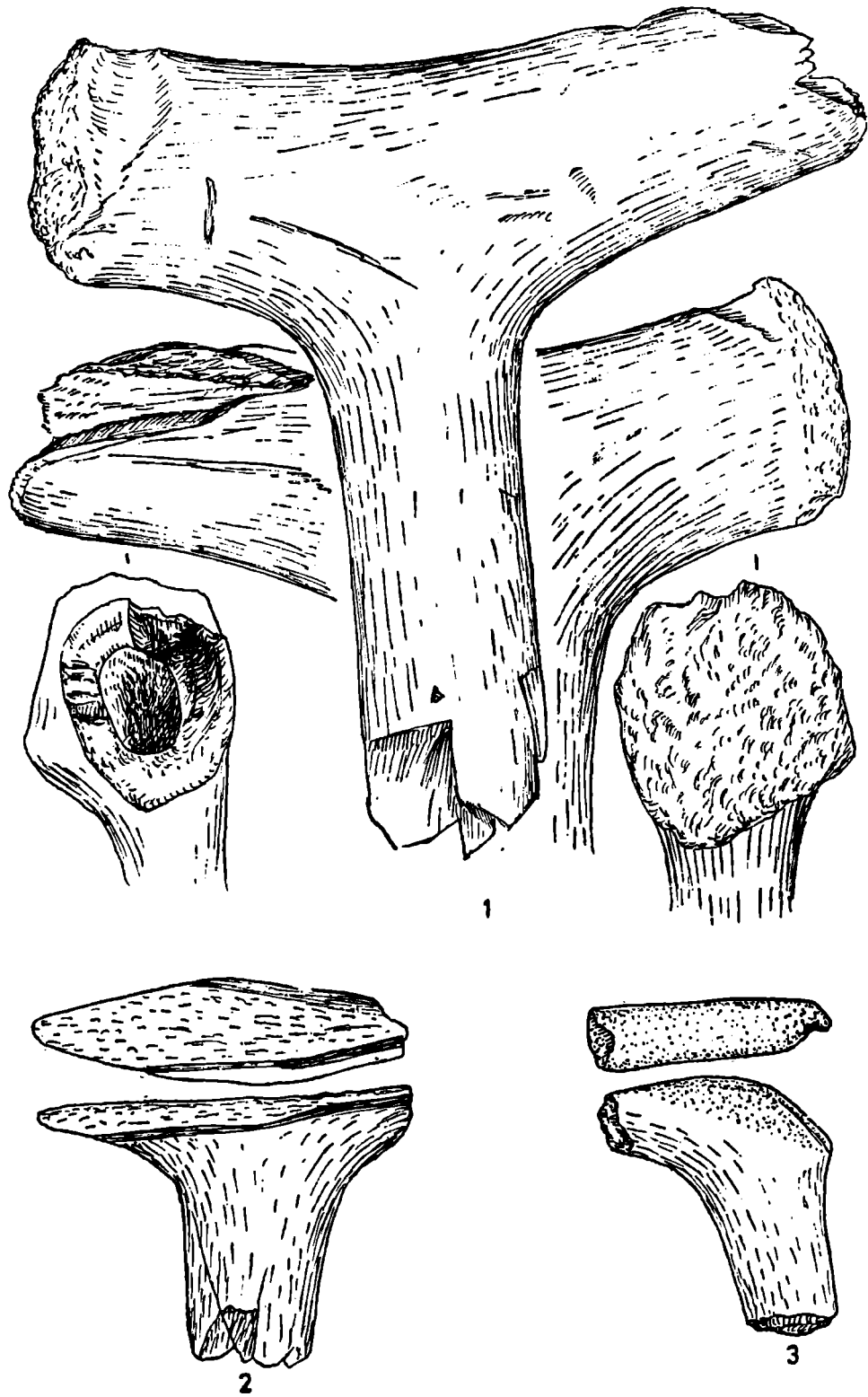

Fig. 3. Unelte din corn din stațiunea paleolitică de la Cotu Miculinți, punctul Gîrla Mare 1. Ciocan tîrnăcop din niv. III; 2, 3. Raze de la coarnele de ren detașate cu dalta.

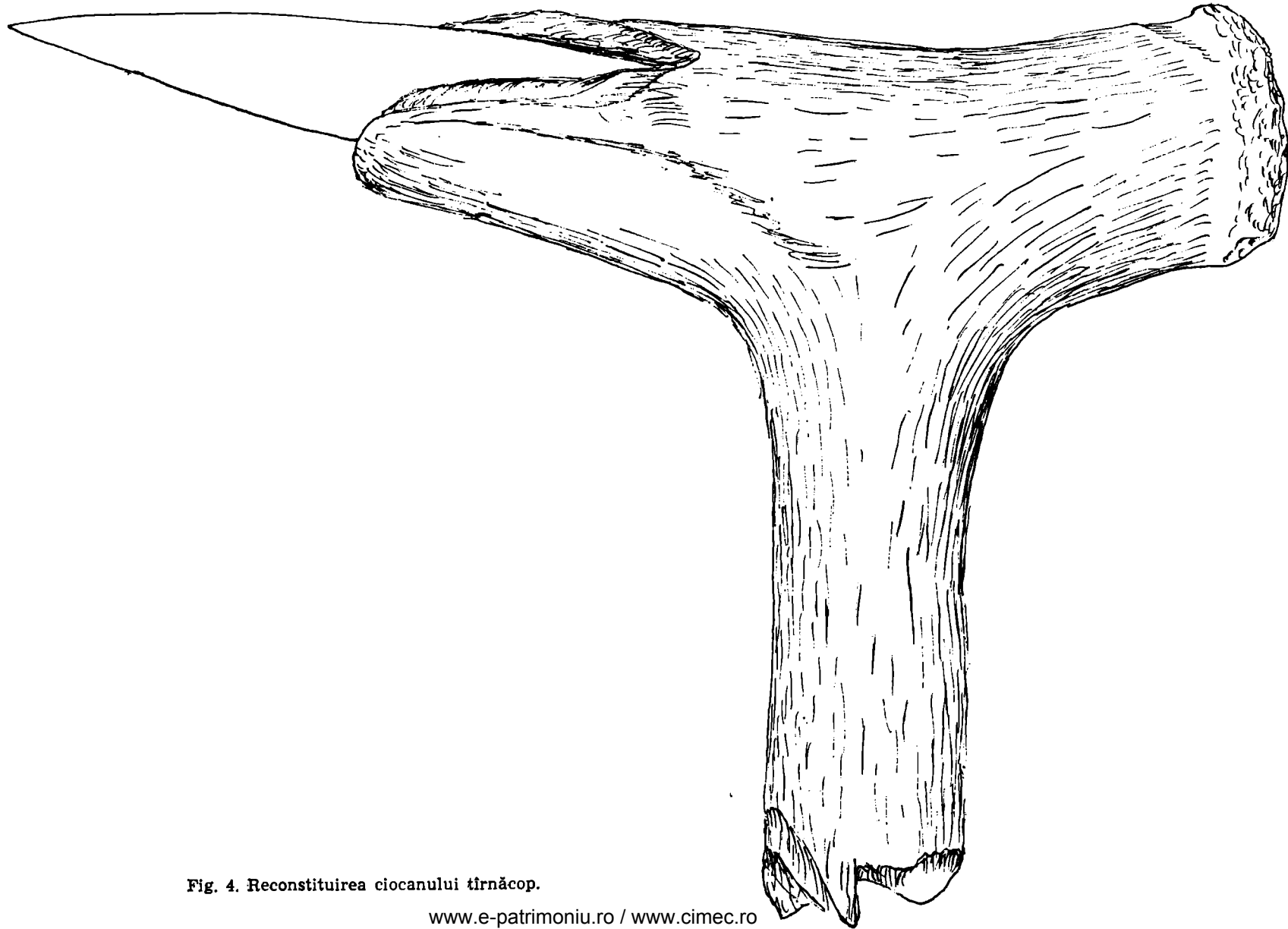

Fig. 4. Reconstituirea ciocanului țirăcop.

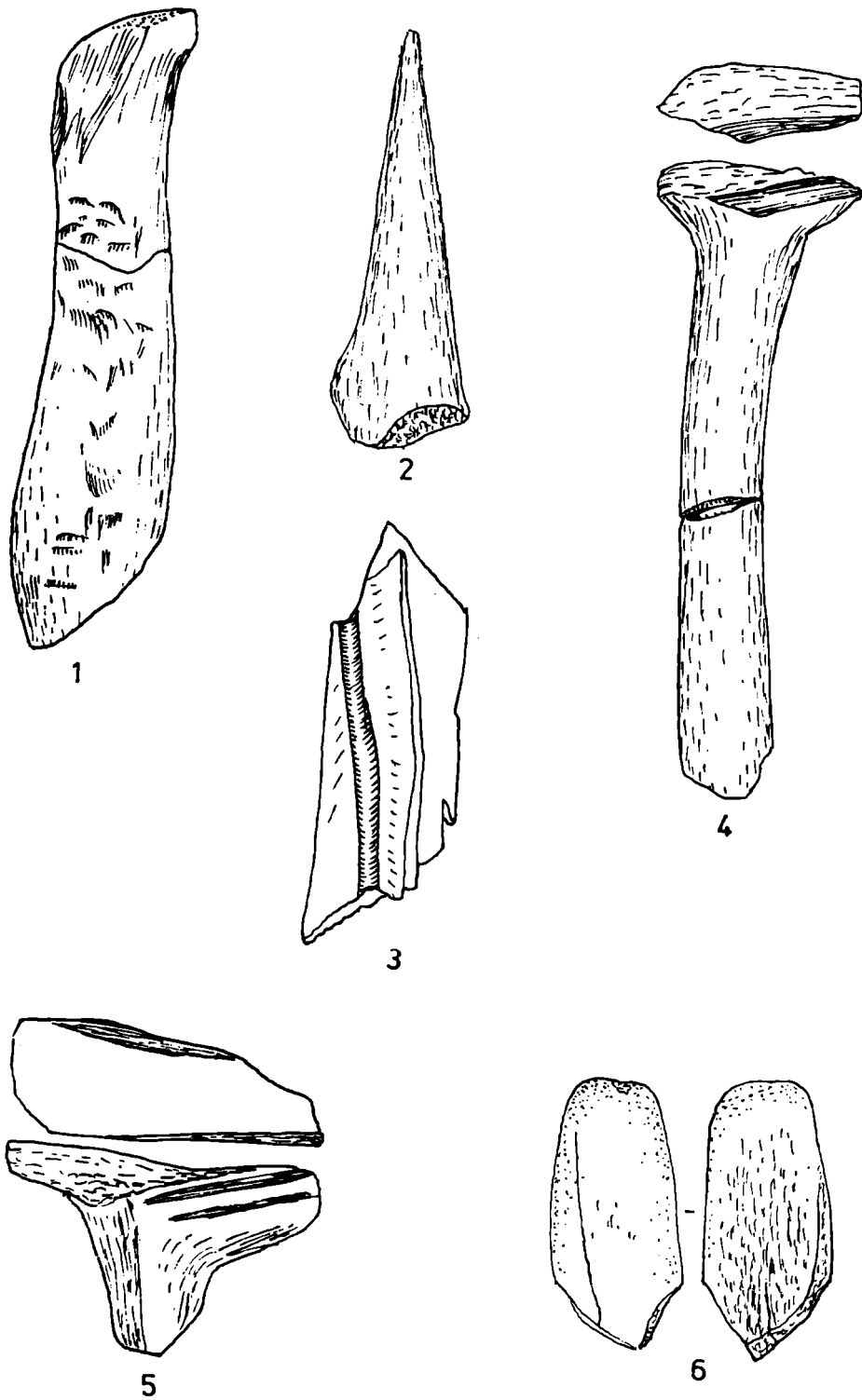

Fig. 5. Piese din corn (1, 4, 5, 6) și os (2, 3) din stațiunea paleolitică de la Cotu Miculinți, punctul Gîrla Mare.

terior bucata de lemn a rezultat din despicarea unui trunchi. Urmează ca analizele dendrologice să stabilească specia și eventual grosimea trunchiului copacului. Nu s-au observat urme de prelucrare pe suprafața lui.

Nivelul al patrulea a fost întâlnit la adâncimea de 2,8 m—3,10 m. Acest nivel de locuire se extinde în jumătatea estică a casetei și este mai puțin bogat. Au fost descoperite șapte ateliere de prelucrare a silexului, puține oase sparte, două bucăți de coarne. Materialul litic, tipic constă din patru gratoare, 2 burine, un răzuitor, și o lamă trunchiată oblic și retușată. Lipsesc vetrele.

Nivelul al cincilea a fost întâlnit la adâncimea de 3,50 m. În acest nivel a fost descoperită o vatră din care a fost luată o probă de cărbune pentru datare. În cuprinsul vetrei s-a găsit o groapă cu cărbune. În acest nivel, care a fost cercetat parțial, au mai apărut, trei ateliere de prelucrare a silexului.

Nivelul al șaselea a fost descoperit la adâncimea de 3,70 m în cadrul său descoperindu-se o vatră care era situată aproximativ sub vatra nivelului V. Inventarul litic și faunistic a fost redus datorită cercetării unei suprafețe mai mici.

O altă observație care trebuie menționată se referă la faptul că ultimele două nivele se găsesc într-un sol gleizat cu concrețiuni calcaroase.

Nivelul al șaptelea a fost descoperit la adâncimea de 4,30 m și a fost cercetat tot pe o suprafață redusă. Inventarul acestui nivel este format dintr-un atelier, și o cantitate însemnată de oase sparte provenind de la un bovid.

La adâncimea de 5 m s-a dat de stînca de calcar.

Concluzii. Stațiunea paleolitică de la Cotu Miculinți, punctul Gîrla Mare are șapte nivele de locuire, aparținînd culturii gravetianului oriental din Moldova, fiind a doua din acest punct de vedere după stațiunea de la Crasnaleuca, punctul Lutăria de la Staniș-

tea, care are opt nivele de locuire aparținînd gravetianului oriental.

Stațiunea paleolitică de la Cotu Miculinți, este mai importantă decît toate celelalte prin complexitatea vestigiilor găsite aici, fiind o descoperire unică pînă acum în țara noastră. Dacă în cultura gravetianului oriental pînă acum au fost descoperite unelte din corn și os numai în peștera de la Stînca Ripiceni, care au fost salvate de N. N. Moroșan, pentru așezările deschise, de terasă, sau din depozite, adăpostite de loess, se poate menționa doar descoperirea din 1974 a unui vîrf de lance și a unui metatarsian de cal de la Crasnaleuca — Pîrîul Staniștei. Peste tot au fost găsite piese finisate, care puteau proveni din atelierele altor așezări pe cale schimbului sau al colportajului. Singura stațiune unde prelucrarea cornului de ren și a osului este dovedită prin unelte finite, piese în diferite stadii de prelucrare ca și prin deșeuri și rebuturi de atelier este aceea de la Cotul Miculinți.

Care este locul acestei așezări în cadrul culturii gravetianului oriental? După cum este cunoscut, cultura gravetianului oriental este răspîndită pe un larg areal, care începe din centrul Europei, și se întinde pînă în estul Cîmpiei Ruse. În partea nord-vestică arealul culturii gravetianului oriental se învecinează cu cel al magdalenianului tîrziu, acesta întinzîndu-se pînă în Cehoslovacia și Polonia. Din punct de vedere climatic ambele culturi se găsesc în zona periglaciară unde trăiește renul, a cărui coarne și oase au constituit o materie primă preferată pentru obținerea uneltelor de vînaătoare, pescuit sau a celor cu semnificații magico-artistice. Nu ne oprim mai mult, acum, pentru a discuta specificul patrimoniului rezultat din prelucrarea osului și cornului de către comunitățile celor două culturi, ci vom căuta să arătăm că aceste ateliere își justifică prezența la Cotu Miculinți, prin poziția geografică a așezării care se afla în zona periglaciară. Așezări de terasă unde s-au găsit dovezi ale prezenței renului se mai cunosc

în țara noastră la Buda⁶, și Lespezi⁷, fără a se fi descoperit și ateliere de prelucrare a cornului și osului.

Stațiuni paleolitice similare mai importante putem menționa la Molodova V pe Nistru⁸ și la Mezin pe Desna⁹.

În toate aceste stațiuni a ieșit la iveală un bogat inventar de unelte și obiecte lucrate din os și corn de ren. În ceea ce privește analogiile dintre tipurile de unelte din corn și os de la Cotu Miculinți acestea își găsesc numeroase similitudini la Stînca Ripiceni¹⁰, la Molodova V în nivelele VII-I¹¹, la Mezin¹².

De asemenea, unele deșeuri rezultate din prelucrare, cum sînt razele tăiate, au analogii la Molodova V și denotă o tehnică similară de lucru. Tot acolo se găsește o bună analogie pentru piese din corn care au avut o inserție.

⁶ Al. Paul Balomei, *Notă asupra resturilor fosile de la Buda*, în *Materiale VII*, p. 25—26; Olga Necrasov și M. Buloi Stirbu, *Contribuții la studiul faunei pleistocene de la Buda (jud. Bacău) cu o privire specială asupra caracteristicilor renului*, în *Carpica*, 1971, p. 7—19.

⁷ Maria Bitiri și Viorel Căpitanu, *Așezarea de la Lespezi, jud. Bacău*, în *Carpica*, 1972, p. 39—68 cu 19 ilustrații.

⁸ O. P. Cerniș, *Paleoliticina Stoianka-Molodova V*, Kiev, 1961.

⁹ I. G. Șovkopliias, *Mezinskala Stoianka*, Kiev, 1965.

¹⁰ M. N. Moroșan, *Le pléistocène et le paléolithique de la Roumanie du Nord-Est*. București, 1938.

¹¹ O. P. Cerniș, *op. cit.*, p. 45—153.

¹² P. I. Boriskovski, *Paleolit Ucraini*, 1953, Leningrad p. 274, fig. 135/1. 12; I. G. Șovkopliias *op cit.*, pl. XXXIX/1—6.

În ceea ce privește categoria ciocanelor tîrnăcop acestea constituie unelte avansate, ca concepție. Piese apropiate ca utilitate, dar diferite ca stadiu de concepție și perfecționare se mai cunosc la Stînca Ripiceni, Molodova V, și Mezin¹³. Trebuie de remarcat faptul că cele de la Cotu Miculinți, prin gradul lor de perfecționare sînt piese originale în această cultură.

Lancea obținută prin tăierea în diagonală a cornului nu are analogii în întreg arealul culturii gravetianului oriental.

Harponul este de asemenea o piesă unică din punct de vedere tipologic. Funcțional ar putea fi apropiată de o piesă descoperită la Molodova V/Ia, unde s-a găsit un harpon în secțiune aproape rotund, cu aripioare pe trei laturi, avînd și acesta un orificiu. Din nefericire cele două nivele superioare de la Molodova V, Ia, și I, a fost atribuite Azilianului. Așa după cum a arătat Fr. Bordes harponul de la Molodova V nu are nimic nici cu magdalenianul, nici cu alizianul¹⁴, iar noi adăugăm că este o piesă de o concepție originală aparținînd fondului culturii gravetianului oriental. La fel și harponul de la Cotu Miculinți poartă același atribut iar diferențele dintre cele două exemplare în discuție se datoresc, poate nu atît distanței în spațiu dintre cele două bazine hidrografice, cît distanței în timp. Analizele palinologice și de C₁₄ sperăm să confirme această ipoteză.

¹³ *Idem*.

¹⁴ Fr. Bordes, *La paleolithique du Monde*, 1968, p. 186.